

В. Г. Панченко,
к. і. н., докторант Маріупольського державного університету

ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ НОВОГО ПРАГМАТИЗМУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

V. Panchenko,
PhD, post-PHD at Mariupol State University

NEO-PROTECTIONIST POTENTIALS OF MONETARY POLICY

У статті досліджено нову промислову політику, яка стає реакцією на розмивання галузевих меж за рахунок диверсифікації товарного асортименту, активізації діяльності за інсорсингом — аутсорсингом, а також кооперації з компаніями з інших галузей, що заохочує перехід до політики "структурного перепроектування" з метою створення конкурентоздатного промислового комплексу. В статті проаналізовано механізми підвищення конкурентоспроможності промисловості на трьох рівнях: продукції, підприємства і національної економіки. Виокремлено і досліджено чотири різні види економічної модернізації: модернізація процесу, модернізація продукту, функціональна модернізація, міжсекторальна (або ланцюгова) модернізація. Виокремлено шість завдань, які є ключовими для промислової політики в умовах поширення глобальних ланцюгів створення доданої вартості і вертикально спеціалізованої інтеграції, які відрізняються від тих, що існували за експортно-орієнтованої індустріалізації. Визначено, що імплементація механізмів стимулювання промислової політики опосередковано сприятиме модернізації реального сектору економіки як за окремими галузями, так і в цілому з відчутними ефектами в інноваційній, екологічній і соціальній сферах. У такому контексті модернізація характеризується істотним скороченням первинного та відчутним зростанням вторинного й третинного секторів економіки.

The new industrial policy is studied, which have become a reaction on the blurring industry borders due to diversification of the product line, the intensified operation by insourcing & outsourcing and cooperation with companies in other industries, which provokes the transition to the policy of "structural redesign", aimed at building up a competitive industrial complex. Mechanisms for enhancing the competitiveness in industry are analyzed at three levels: a product, a company, a national economy. Four types of economic modernization are identified and analyzed: process modernization, product modernization, functional modernization, and cross-sectoral (or chain) modernization. Six objectives are highlighted, which are central to the industrial policy in the environment dominated by global value added chains and vertical integration, which differ from the ones existing in times of export-oriented industrialization. It is demonstrated that implementation of the mechanisms for stimulation of industrial policy will have indirect positive impact on modernization in the productive sector of the economy as a whole and at industry level, with visible effects in innovation, ecological and social spheres. This type of modernization will result in the significantly reduced primary sector and the notably grown secondary and tertiary sectors.

Ключові слова: новий прагматизм, нова промислова політика, конкурентоспроможність, економічна модернізація, глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Key words: new pragmatism, new industrial policy, competitiveness, economic modernization, global value chains.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Політика нового прагматизму є реакцією на співіснування капіталізму зразка ХХІ ст., що поєднує в собі риси неоліберального і державного капіталізму та соціально-ринкової економіки. Новий прагматизм як на-

прям політичного самовизначення держави базується на політиці ліберального економічного патріотизму.

Завдання нової політики — збалансування витрат і доходів за рахунок зростання бюджетних надходжень, що відбувається за рахунок активізації економічної діяльності в країні замість зменшення бюджетних витрат. Саме в цьому полягає глибинна філософія. Сам

процес економічного відтворення має будуватись на нових цінностях, що просуває рівноправну глобалізацію "з людським обличчям, де всі рівно користуються її перевагами". Тож соціальне єднання і сталий розвиток закладають підвалини прагматизму як фундаментальної основи раціонального економічного менеджменту держав.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Г. Колодко наголошує на необхідності прагматизму, який сприяв би багатокультурності і виходив з тієї системи цінностей, яка забезпечувала б партиципаційну глобалізацію, соціальну згуртованість і врівноважений розвиток [13]. Він не вбачає в цьому жодного протиріччя, оскільки має місце далеко просунута, добре розвинена тотожність між головними цінностями, що лежать в основі суспільних процесів господарювання, а також його економічними цілями. Новий прагматизм, на переконання Г. Колодки, вимагає добре зваженої ролі держави і міждержавної координації економічної політики, які повинні коректувати ринкові механізми, а інше і зміцнювати їх. Цьому сприятиме оптимізація сфери і інструментів державного інтервенціоналізму, що не тотожне засобам господарської політики з її цілями. Невтомна турбота про рівновагу в усіх її проявах — дуже важливе питання, але це всього лише засіб політики, а метою її є розвиток [14]. Зрівноважування економіки має сприяти цьому розвитку, а не гальмувати його. О. Феєр розглядає модернізацію як процес, який передбачає одночасні якісні зміни на всіх рівнях за всіма напрямками і впливає на всіх учасників суспільства. Вона, на переконання автора, неможлива без впровадження інновацій, але з врахуванням історичних та національних особливостей країни, і передбачає вдосконалення соціальної, економічної, політичної, культурної, екологічної складових з метою сталого розвитку при використанні ефективних систем управління [19]. Модернізацію, на думку Н. Валінкевича, необхідно розуміти в двох її площинах: як явище і як процес. У першому тлумаченні модернізація — це будь-які цілеспрямовані зміни в економіці країни. У другому аспекті модернізація є багатограним процесом цілого комплексу змін підприємства, в ході якого поєднуються економічні і організаційні проблеми, що, за умов заздалегідь прогнозованого результату, мають чітко сформульовану кінцеву мету [10]. Н. Аберкромбі, С. Хіл, Б.С. Тернер відмежовує економічну модернізацію від індустріалізації, наголошуючи, що вона, на відміну від останньої, пов'язана з глибокими економічними змінами — все більш значним поділом праці, використанням методів менеджменту та вдосконаленням технології, а також розвитком сприятливих умов для комерції [9]. О. Ляховець справедливо відмічає, що якщо у 30-ті роки ХХ ст. модернізація виявлялася в індустріалізації, то на сьогодні мова вже йде не про матеріальні, а про соціокультурні чинники [15]. Концепція модернізації прийшла на зміну концепції індустріалізації і нині все більш широко застосовується при вивченні становища в країнах, що розвиваються, в умовах глобалізації економіки. Водночас останні публікації Єврокомісії засвідчують актуальність реанімації промислової політики в межах оголошеного напряму на реіндустріалізацію.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Таким чином, у рамках промислової політики поєднуються місія промисловості в контурі соціально-економічної системи держави, і стратегія як форма реалізації місії, в існуючих історичних реаліях. У рамках промислової політики існуючі та потенційні механізми її реалізації виступають ендеогенно детермінованими, тоді як інші види державної економічної політики здійснюють на неї прямий та опосередкований вплив. Мета статті полягає в дослідженні перспектив використання потенціалу промислового сек-

тору для стимулювання економічної модернізації країни та підвищення її конкурентоспроможності із забезпеченням потреб, продукованих новим прагматизмом.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Збалансоване, довготермінове соціально-економічне зростання або іншими словами — стає економічне зростання як результат функціонування ринків товарів та капіталу, відтворення інвестицій, фінансів, робочої сили) в поєднанні з соціально сталим зростанням (яке передбачає справедливий розподіл доходів, адекватний доступ всіх груп населення до державних послуг) та екологічним сталим зростанням (яке встановлює "адекватний" баланс між потребою людей та природою) визнано ціллю економічного прагматизму. Вищенаведені складові мають стати трьома визначальними імперативами, покладеними в основу політики майбутнього.

Підвищення конкурентоспроможності промисловості може відбуватися на трьох рівнях — продукції, підприємства і національної економіки. Цьому можуть сприяти: використання політики конкурентних девальвацій як інструменту неопротекціонізму; політика бюджетного стимулювання в частині активізації державних закупівель, а також субсидування покупки товарів національних виробників у рамках пільгового кредитування; політика митно-тарифного регулювання, що унеможливить або щонайменше значно зменшить сировинний експорт; політика податкового стимулювання, що сприятиме диверсифікації асортименту виготовленої продукції і поглибленню переробки сировини; визначення "точок зростання" економіки, що матимуть синергетичний ефект в національній економіці; залучення прямих іноземних інвестицій; заохочення транснаціональних компаній до співпраці, що передбачає знаходження ніші у глобальних ланцюгах доданої вартості; політика фінансового стимулювання наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт; політика стимулювання розвитку професійно-технічної освіти.

Для державних і комунальних промислових об'єктів пріоритетними інструментами державної промислової політики виступають: реструктуризація, державні замовлення, субсидії, прями інвестиції. Механізмами державної промислової політики у такому випадку є:

1. Фінансово-економічні:

— бюджетне фінансування високо-технологічних виробництв на засадах програмно-цільового розподілу бюджетних коштів;

— посилення тактичної гнучкості тарифного регулювання експорту-імпорту промислової продукції з урахуванням вимог СОТ та відповідної практики державного втручання;

— реструктуризація існуючого капіталу з метою зближення його з реальним капіталом.

2. Грошово-кредитні:

— здійснення політики стимулювання та підтримки інноваційно пов'язаних інвестицій та кредитів;

— державна підтримка на законодавчому рівні банківських установ, що кредитують інноваційні підприємства.

3. Організаційно-інституціональні:

— формування конкурентоспроможних сучасних промислових структур інтегровано-мережевого типу з високим науково-технологічним потенціалом;

— розвиток системи державно-приватного партнерства на національному та регіональному рівнях.

Для приватних промислових підприємств великого бізнесу пріоритетними інструментами державної промислової політики виступають: курсова політика, митна політика, нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Механізмами державної промислової політики у такому випадку є:

1. Фінансово-економічні:

— посилення тактичної гнучкості тарифного регулювання експорту-імпорту промислової продукції з урахуванням вимог СОТ;

— ефективне використання потенціалу, методів, нетарифного регулювання експорту — імпорту;

— стимулювання процесів капіталізації промислових активів як основи активізації інвестицій та ефективної інтеграції у світовий економічний простір.

2. Грошово-кредитні:

— приведення валютного регулювання, насамперед курсової стратегії та тактики, у відповідність із цілями підвищення конкурентоспроможності стратегічно значущих промислових виробництв;

— забезпечення прозорості та передбачуваності валютної політики;

— розширення обсягів і підвищення ефективності довгострокового кредитування промисловості комерційними банками;

— вдосконалення механізмів обов'язкового резервування за активними та пасивними операціями банків;

— збільшення обсягів фінансування через фондовий ринок.

3. Організаційно-інституціональні:

— формування та створення технологічних парків та наукових парків на базі високотехнологічних підприємств з високим науковим та технологічним потенціалом;

— розвиток нормативно-правової бази та інструментарію підтримки ефективного рівня конкурентного тиску на стратегічно важливих ринках;

— забезпечення ефективної взаємодії інфраструктурних учасників ринків фінансових послуг, формування сприятливого інституційного середовища для їх функціонування і подальшого розвитку;

— формування сучасної інформаційно-комунікаційної бази промисловості.

Для приватних промислових підприємств малого і середнього бізнесу пріоритетними інструментами державної промислової політики виступають: податкові пільги, прискорена амортизація, державна підтримка кредитів, регулювання конкурентного середовища.

Механізмами державної промислової політики у такому випадку є:

1. Фінансово-економічні:

— системне вдосконалення податкового регулювання в напрямі оптимізації його впливу на інноваційний розвиток сектору;

— організація тендерів для продажу високотехнологічної продукції.

2. Грошово-кредитні:

— формування механізму пільгового кредитування комерційними банками;

— вдосконалення механізму фінансування та кредитування небанківськими установами різних форм власності.

3. Організаційно-інституціональні:

— посилення державної цільової підтримки формування ефективних науково-технологічних і промислових кластерів;

— формування національної та регіональної інноваційної інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу.

Таким чином, імплементація механізмів стимулювання промислової політики опосередковано сприятиме модернізації реального сектору економіки як за окремими галузями, так і в цілому з відчутними ефектами в інноваційній, екологічній і соціальній сферах [1]. У такому контексті модернізація характеризується істотним скороченням первинного та відчутним зростанням вторинного й третинного секторів економіки. Промисловість і торгівля, а також сфера послуг мають витіснити видобуток та скоротити низько технологічний сировинний експорт.

Сам процес реалізації державою промислової політики набуватиме модернізаційних рис у випадку інно-

ватизації політики як на мезо- та мікрорівні, так і на макрорівні. Отже, нова промислова політика стає реакцією на розмивання галузевих меж за рахунок диверсифікації товарного асортименту, активізації діяльності за інсорсингом — аутсорсингом, а також кооперації з компаніями з інших галузей, що заохочує перехід до політики "структурного перепроектування" з метою створення конкурентоздатного промислового комплексу. Перехресне використання інформаційних, біо- та нанотехнологій сприяє зростанню впливу прискореного технологічного розвитку на сферу споживання [5].

Для модернізації промисловості України з урахуванням досвіду зарубіжних країн необхідно у державному секторі сформувати високотехнологічні науково-виробничі комплекси корпоративного типу за прямої організаційної участі та фінансової підтримки держави. Для великого приватного бізнесу доцільним є регулювання за принципом балансу держави і ринку. Державна політика стосовно цієї групи об'єктів має сприяти їх виходу на світові фондові ринки через реальне "відкриття" корпорацій, забезпечення мотивації їх власників до ефективного використання активів (а не пошуку ренти) на основі інновацій, впровадження природоохоронних і ресурсозберігаючих технологій [2]. Для малого і середнього бізнесу, регульованого за принципом "державного мінімалізму", пріоритетне значення має налагодження традиційних ринкових стимулів розвитку у формі податкових пільг, прискореної амортизації, державних гарантій і субсидування кредитів. Ця група об'єктів державної промислової політики має забезпечити поширення інновацій, задоволення попиту на споживчі промислові товари та послуги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Тобто необхідною умовою для модернізації є формування та розвиток дієвих фінансових, грошово-кредитних та інституціональних механізмів у промисловості, яка має інноваційний вектор розвитку. Тому необхідно дослідити становлення та розвиток концепції національної інноваційної системи як інституціональної основи модернізації промисловості України.

У цілому розрізняються три широкі визначення кластера, кожне з яких підкреслює основну рису їх функціонування [8]:

— регіонально обмежені форми економічної активності всередині споріднених секторів, що зазвичай прив'язані до тих чи інших наукових установ;

— вертикальні виробничі ланцюжки, вузько визначені сектори, в яких суміжні етапи виробничого процесу утворюють ядро кластера (ланцюжок: постачальник — виробник — збувальник — клієнт), у цю ж категорію потрапляють мережі, що формуються навколо головних фірм;

— галузі промисловості, визначені на високому рівні агрегації (наприклад, хімічний кластер) або сукупності секторів на ще більш високому рівні агрегації (наприклад, агропромисловий кластер).

На цей час експертами описано сім основних характеристик кластерів, на комбінації яких базується вибір тієї чи іншої кластерної стратегії:

— географічна: побудова просторових кластерів економічної активності від суто місцевих (наприклад, садівництво в Нідерландах) до справді глобальних (аерокосмічний кластер — EADS у Європі);

— горизонтальна: кілька галузей/ секторів можуть входити в більший кластер;

— вертикальна: у кластерах можуть бути присутні суміжні етапи виробничого процесу, при цьому важливо, хто саме з учасників мережі є ініціатором і кінцевим виконавцем інновацій у рамках кластера, перебуваючи на початку і кінці ланцюжка створення та просування інноваційного продукту;

— латеральна: у кластер об'єднуються різні сектори, які можуть забезпечити економію за рахунок ефекту масштабу, що призводить до нових комбінацій;

— технологічна: сукупність галузей, що користуються однією і тією ж технологією (наприклад, біотехнологічний кластер);

— фокусна: кластер фірм, зосереджених навколо одного центру — підприємства, НДІ або навчального закладу;

— якісна: істотним є не тільки те, чи дійсно фірми співпрацюють, але і те, яким чином вони це роблять.

Цілями кластерної політики є підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу підприємств та окремих галузей, розвиток малого й середнього бізнесу та сприяння диверсифікації національної економіки через стимулювання та розвиток регіональних галузевих кластерів [20].

Адаптація вдалих бізнес-стратегій є ключовим фактором для провідних вітчизняних фірм, що спеціалізуються на постачанні. Промислова політика за "вертикально спеціалізованої індустріалізації" (ВСІ) повинна орієнтуватися як на лідируючі фірми і їх стратегії, так і на держави (і на недержавні суб'єкти) у створенні політики і/або стратегій, які б впливали на економічні та соціальні результати від модернізації. Постачальникам з країн, що розвиваються, необхідно наладити тісні зв'язки і вести торгівлю із різноманітними провідними фірми.

Це є протилежним до імпортозаміщувальної індустріалізації (ІЗІ), експортно-орієнтованої політики індустріалізації (ЕОІ) і стратегіями держав "пізньої індустріалізації". Таким чином, промислова політика за "вертикально спеціалізованої індустріалізації" вимагає від держави знайти достатньо складний з політичної точки зору баланс.

У термінології глобальних ланцюгів створення вартості (ГЛСВ), модернізація визначається як можливість для виробників з країн, що розвиваються рухатися вгору по ланцюжку створення вартості або за рахунок переходу на більш високі функціональні позиції шляхом створення продуктів, які мають більшу додану вартість і які можуть генерувати більші доходи виробникам. Тому у центрі уваги більшість досліджень з модернізації лежить ступінь технологічної складності виробництва і особливо додана вартість.

Виокремлюють чотири різні види економічної модернізації: модернізація процесу, модернізація продукту, функціональна модернізація, міжсекторальна (або ланцюгова) модернізація.

Модернізація процесу — це зростання продуктивності праці в існуючій діяльності в ланцюжку. Модернізація продукту передбачає перехід до створення продуктів з більш високою доданою вартістю в межах одного ланцюжка. Більшість наукових робіт розглядають функціональну модернізацію, тобто перехід до технологічно складнішого виробничого процесу. Однак економічна модернізація не завжди є найбільш придатною стратегією для довгострокового сталого зростання.

Існує переконаність, що шляхи модернізації від інтегрованої або "повнопакетної" виробничої діяльності (також відомої як оригінальне виготовлення обладнання (ОВО)) до оригінального виробництва дизайну (ОВД) та оригінального виробництва бренду (ОВБ) були дуже корисними для деяких фірм, залучених в глобальні ланцюги створення вартості. Проте така схема не може працювати для всіх, тому що ризик і конкуренція є набагато вищими в більш розвинених сегментах ГЛСВ. Деякі фірми воліють залишатися у своїй більш надійній ніші ОВО, не проводячи подальшої модернізації. Таким чи-

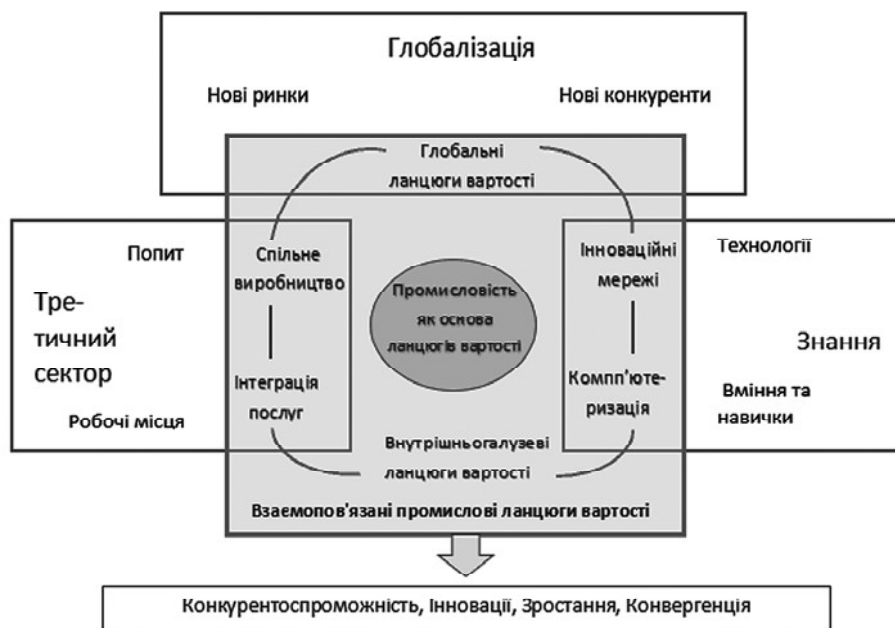

Рис. 1. Промисловість як основа ланцюгів вартості

Джерело: [8].

ном, для таких фірм бізнес-стратегією стає так зване економічне пониження. Наприклад, у тайванській комп'ютерній індустрії Асер вирішив, що може модернізуватися, розвиваючи власний бренд комп'ютерів і успішно робить це, а його конкурент, Mitac, спочатку вирішив проводити стратегію ОВБ, але незабаром повернувся до ОВО, де прибуток був нижчим, але більш безпечним.

Вступ до нової галузі і вихід з нею на експортні ринки часто є можливим лише шляхом виробництва імпортованих комплектуючих. Саме це було типовою тактикою в таких секторах, як виробництво одягу, електроніки і транспортних засобів. У цьому випадку на ранній стадії "вертикально спеціалізованої індустріалізації" (ВСІ) мова йде про низькі показники доданої вартості в структурі товарів, призначених на експорт. Хоча розвиток експортних зон при цьому створює можливості для активного включення до процесу виробництва і до експансії зовнішнього ринку, не слід ігнорувати і потенційні проблеми для економічного оновлення [7].

Модернізація в ГЛСВ невід'ємно ускладнюється тим, що вона вимагає, аби фірма (або група фірм) переходила до рівня з більш високою доданою вартістю в ланцюзі (таким чином захоплюючи додану від інших елементів ланцюга), і водночас залишалася як активний постачальник в цьому ж ланцюзі. Тобто, фірмі в конкурентній країні необхідно буде зменшити ступінь вертикальної спеціалізації та збільшити масштаби або ж вартість вхідних матеріалів. Успішна індустріалізація буде відповідати скороченню вертикальної спеціалізації (див. рис. 1).

Так, на початку 1980-х років, деякі з країн Центрально-Східної Європи почали вести зовнішню торгівлю товарами для переробки (ЗТТП) з недержавськими ринками в Західній Європі, в першу чергу, з німецькими покупцями і підрядниками. Враховуючи спадщина таких країн, де вже існувала індустріалізована економіка, акцент на експорті одягу можна вважати кроком назад, особливо з точки зору іміджевих втрат.

Водночас більш розвинені на той час економіки такі, як Словаччина змогли рухатися швидше від ЗТТП до "повно-пакетної" експортної продукції (ОВО), і, в кінцевому підсумку, прийти до ОВД і ОВБ, тоді як менш розвинені країни, такі, як Болгарія мали набагато більше труднощів з виходом за межі договорів типу ЗТТП. Проте в країнах ЦСЄ зазвичай було легше розробити

стратегії модернізації ОВД та ОВБ для внутрішнього роздрібно-го ринку, ніж для більш вимогливого і швидкого ринку в Західній Європі.

Новий прагматизм передбачає адаптацію українськими фірмами паралельно різних стратегій участі у ГЛСВ для потреб внутрішнього і зовнішнього ринків. Водночас слід взяти до уваги, що ланцюги доданої вартості неоднорідні для різних галузей промисловості, підприємств, товарів або послуг. Деякі частини ланцюжків дотримуються класичної конвеєрної структури, коли продукт або послуга піддаються послідовній обробці, в той час як інші включають фінальну збірку декількох проміжних товарів або послуг. Найбільш глобальний характер ланцюжка доданої вартості отримали у виробництві транспортного устаткування і електронної промисловості.

Для цих галузей характерна максимальна частка іноземної (реекспортованої) доданої вартості у валовому експорті (близько 40%); вони припускають довгі і складні ланцюжки, оскільки багато деталей і вузлів можуть бути легко зроблені окремо, транспортовані на великі відстані, а збірка кінцевої продукції може бути винесена в вільні економічні зони. У виробництві одягу властиве використання близько третини імпортованих проміжних товарів для виробництва експортних товарів. Менш глобальний характер мають ланцюги доданої вартості в видобувних галузях, сфері телекомунікацій, фінансів та інших послуг, оскільки в цих сферах необхідність іноземної сировини, компонентів або обладнання істотно нижча.

Експертами UNCTAD було виділено понад п'ятдесят перспективних ринків і близько ста інноваційних продуктів і послуг. Усі ринки були класифіковані за двома критеріями: характер проникнення ("горизонтальні" і "вертикальні") і формат споживача (промислові і кінцевого споживача). У числі "вертикальних" — ринки інноваційних продуктів і послуг за такими пріоритетними напрямками: медицина і охорона здоров'я, транспортні та космічні системи, енергетика і енергоефективність, раціональне природокористування. До "горизонтальних" ринків, які в силу специфіки пріоритетного напрямку охоплюють практично всі сектори економіки, були віднесені ринки нанотехнологій, нових матеріалів, інформаційно-комунікаційних систем і біотехнологій [8].

За оцінками експертів, в середньостроковій перспективі (до 2020 р.) очікується зростання застосування нанотехнологічних продуктів в освітлювальному обладнанні, індустрії спорту, текстильної промисловості; на більш тривалому часовому горизонті (2020—2030 роки) прогнозується розширення застосування нанотехнологій на транспорті (автомобільна, аерокосмічна галузь, суднобудування), в харчовій промисловості, будівельному комплексі. При цьому поєднання великих обсягів і високих темпів зростання прогнозується в середньостроковому періоді для нанотехнологічних програм в автомобільній галузі, обладнанні для добувної та обробної промисловості, фармацевтиці та виробництві медичного обладнання, електроенергетиці. Серед невеликих за обсягом ринків з високим потенціалом розвитку — ринки житлово-комунального господарства, спортивних товарів.

Серед найбільш динамічних, за експертними оцінками, ринків застосування інформаційно-телекомунікаційних систем — охорона здоров'я, енергетика, машинобудування і транспорт. Також прогнозується прискорене зростання самого сектора: програмного забезпечення та ІТ-послуг. За оцінками експертів, до 2020 року з'являться загальнодоступні системи формалізованих знань, нові технології аналізу інформації (Next Generation BI). До 2025 року очікується створення пристроїв в концепції "Інтернет речей", перспективних платформ подання контенту і знань, що, в свою чергу, буде сприяти вирішенню завдань формування інформаційного суспільства, а також соціально-значущих про-

блем. Очікується інтеграція вбудованих цифрових пристроїв в перспективні продукти галузі машинобудування. Будуть впроваджені електронні паспорти здоров'я, створені мережі телемедичних центрів, розроблена система контролю якості і безпеки лікарських засобів і медичних послуг.

Для біотехнологічних ринків найбільш перспективними є харчова промисловість, сільське господарство, фармацевтика та медичне обладнання, лісопромисловий комплекс, побутова хімія та парфумерія. Згідно з оптимістичними прогнозами експертів, при наявності достатньої державної підтримки, в першу чергу, підтримки НДДКР і підприємницького сектора (переобладнання існуючих виробництв, перенавчання персоналу), частка біотехнологічної складової в загальному обсязі продукції значно зросте.

Серед найбільш перспективних ринків в галузі енергетики експертами були виділені: обладнання для відновлюваної енергетики, паливні елементи, біоенергетичні технології. Крім енергоресурсів енергетика представляє ще і ряд послуг, що обумовлено технологічною специфікою сектора. До таких послуг належать: акумулювання електроенергії, тепла і холоду, надання потужності і системних послуг в електроенергетиці.

Провідні компанії в промислово розвинених країнах працюють на високому рівні спеціалізації в ГЛСВ, дедалі більше зосереджуючись на етапах виробництва, які дають відчутніші доходи і додану вартість (наприклад, супутні послуги, у тому числі НДДКР, дизайн та маркетинг) і відправляють на аутсорсинг все інше, тим самим, підвищуючи вміст імпорту в процесі. Apple Inc. добре демонструє це на практиці. Так, більш низький рівень доданої вартості — в основному процес виробництва — був переданий до Східної Азії, в той час, як в США материнська компанія залишила за собою функції НДДКР, дизайну продукту, маркетингу та фінансів. Тиск, що відбувається на такі лідируючі фірми з метою підвищення акціонерної вартості, заохочує таку модель зростання вертикальної спеціалізації.

Виокремлюється щонайменше шість задач, які є ключовими для промислової політики за ГЛСВ і вертикально спеціалізованої інтеграції, які відрізняються від тих, що існували за експортно-орієнтованої індустріалізації.

1. Деінтеграція промисловості.

Перше завдання за ВСІ — це перехід від традиційної позиції промислової політики, яка була спрямована на розвиток "промисловості", де "промисловість" була задумана як повністю інтегрована виробнича структура. За ГЛСВ, конкурентні переваги приходять не з розвитком повністю інтегрованої сфери діяльності в промисловості, а при переході до завдань, що мають більшу додану вартість і пов'язані з промисловістю. Наприклад, субсидії, спрямовані на заохочення розвитку вертикально інтегрованої галузі, можуть бути вкрай неефективними. Протекціоністська торгова політика, яка традиційно може бути виправдана для створення потенціалу у підприємствах, які лише зароджуються, та на навчання в процесі роботи, може мати неприємні наслідки в контексті ГЛСВ при умові, що імпорту матиме вирішальне значення для успішного експорту.

ГЛСВ представляє новий ряд зовнішніх ефектів, які є результатом координації мереж, і ці ефекти вимагають державної підтримки, координації для досягнення успіху і поширення в різних секторах і для виявлення потенційної прибутковості від нових видів діяльності. Втім, є ризик "тонкої" індустріалізації, в результаті чого країна все ж таки долучається до виробничих процесів у промисловості, але тільки в його низько-кваліфікованих нішах таких, як монтаж виробів електроніки або створення колл-центрів у сфері ІТ, не маючи можливості адаптації повноцінної міжсекторальної модернізації у конкретних ГЛСВ. Описаний феномен є новою формою "пастки рівноваги низького

рівня", яка існувала і в попередні епохи, коли країни застрягли на рівні виробництва з низькою доданою вартістю у кінцевій продукції. Як і раніше, вихід із таких пасток розвитку вимагає активного державного втручання.

2. Просування експорту з одночасною лібералізацією імпорту проміжних продуктів.

Друге завдання відноситься до сфери торговельної політики в контексті промислової політики. У той час, як традиційна промислова політика може включити і захист від імпорту аналогічної вітчизняній промисловості продукції, конкурентний успіх за умови ГЛСВ вимагає простий і дешевий доступ до імпорту, зокрема, для необхідних проміжних продуктів.

3. Координація з провідними фірмами та фірмами-постачальниками.

Третє завдання пов'язане з роллю ТНК. Традиційна промислова політика прагне побудувати внутрішній потенціал для того, щоб у кінцевому підсумку конкурувати з провідними ТНК. Проте ГЛСВ регулюються ТНК, тому промислова політика повинна відноситися до таких лідируючих фірм по-іншому. Глобалізація виробництва зробила сьогодні індустріалізація відмінною від експортно-орієнтованого процесу, який існував лише двадцять років тому. Відтепер основним питанням, що стоїть перед компаніями і урядами, є не знаходження новітньої більш капіталомісткого товару, який вони можуть продати споживачам на ринках зарубіжних країн. Замість цього головним завданням є переміщення вгору по ланцюжку виробництва певного товару чи набору товарів до рівнів з вищою доданою вартістю. Це передбачає підвищення продуктивності праці і кваліфікації через механізацію та впровадження нових технологій. Це також вимагає використання існуючої корпоративної стратегії і підключення до тісної співпраці з рядом лідируючих фірм.

Водночас захоплення вартості в ГЛСВ залежить від розподілу влади серед провідних фірм, фірм-постачальників та працівників. Так, традиційна торговельна політика була заснована на припущенні, що промислова додана вартість створюється повністю вітчизняними акторами, і питання про владу в структурі виробництва було менш важливим для аналізу національного добробуту.

4. Просування регіональних виробничих мереж.

ГЛСВ стають все більш регіональними, і логіка регіоналізації більше не є просто традиційною метою розширення ринку. Зараз вона стає основою ГЛСВ, особливо це є помітним у секторі електроніки в Центральній-Східній Азії та швейній промисловості в південній частині Африки.

5. Інституційна підтримка соціальної модернізації.

П'яте завдання пов'язане з переходом промислової модернізації при ГЛСВ до стійких внутрішніх соціальних здобутків, у тому числі до збільшення зайнятості, зростання заробітної плати і поліпшення трудових і екологічних стандартів. Таким чином, інноваційний розвиток, притаманний ГЛСВ, призведе до розширеного відтворення фінансового потенціалу населення. Водночас окремі дослідження поставили під сумнів те, що модернізація промисловості обов'язково приносить відповідну "соціальну модернізацію". При вивченні умов, за яких економічна і соціальна модернізація відбувається одночасно, аналіз ланцюжка створення вартості продемонстрував важливість багатосторонніх ініціатив і зв'язків між комерційними фірмами, працівниками та дрібними виробниками, бо саме ці фактори є основою для спільної модернізації у різноманітних сферах.

6. Вимірювання доданої вартості в торгівлі.

Важливість вертикальної спеціалізації означає, що додана вартість в торгівлі не буде такою ж, як значення торгівлі, яке вимірюється за допомогою стандартної статистики. ВСІ створює проблеми для політики як для країн із середнім рівнем доходу, так і для країн з висо-

ким рівнем доходів. Країни із середнім рівнем доходу стикаються з тією проблемою, що вони досягають порогового рівня зниження у вертикальній спеціалізації по відношенню до інших країн, що розвиваються, і тоді збільшення доходів може потребувати проведення модернізації та можливого підвищення рівня вертикальної спеціалізації в процесі аутсорсингу з більш низькою доданою вартістю. Труднощі переходу до цієї більш інноваційної стадії можуть стати одним з основних чинників появи "пастки середнього рівня доходу".

ВИСНОВКИ

Інтеграція українських виробників у глобальні ланцюги створення вартості призведе до зростання інноваційності процесу виробництва, а тому сприятиме зменшенню галузевих загроз інноваційній безпеці у промисловості. У машинобудівній промисловості загрозами визначено: розбалансованість внутрішнього ринку наукоємної продукції; гальмування процесів упровадження європейських стандартів виробництва на підприємствах; нерозвиненість великих комплексних центрів машинобудування з повним циклом робіт; недостатню реалізацію потенціалу спільного виробництва товарів з іноземними партнерами; низький рівень концентрації виробництва, насамперед, у наукоємних галузях великих організаційних структур. У металургійній промисловості участь у ГЛСВ здатна подолати: технічну та технологічну відсталість, високу енерго- та ресурсоємність виробництва; залежність галузі від кон'юнктури зовнішніх ринків внаслідок її експортної орієнтації; слабкості внутрішнього ринку; низькі екологічні характеристики виробництва; нерозвиненість внутрішньогалузевої та міжгалузевої кооперації. У хімічній та нафтохімічній промисловості — відсутність резервів для зростання високотехнологічного сегменту; недостатню ємність внутрішнього ринку для споживання інноваційної продукції хімічного комплексу; монополізацію підгалузі основної хімії; повільне впровадження нових ресурсо- та енергозберігаючих процесів для реконструкції та модернізації устаткування.

У харчовій промисловості слід уникати: дезінтеграції підприємств у ланцюгах створення продукції з вищим ступенем обробки; повільний процес адаптації системи управління якістю та безпечністю харчової продукції до європейських та міжнародних вимог; нерозвиненості перспективних напрямів інноваційного розвитку. У легкій промисловості участь у ГЛСВ має зменшити надмірну орієнтацію підприємств галузі на роботу за давальницькими схемами; недостатню маркетингову діяльність підприємств щодо просування товарів вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку; відсутність налагоджених зв'язків виробництва з ринками збуту; ускладненість доступу підприємств до виробничих ресурсів [17].

Вплив інноваційного фактору на економіку країни має відбуватися шляхом узгодження інноваційної політики з науково-технічною, бюджетно-фінансовою, грошово-кредитною, промисловою та зовнішньоекономічною політикою за умови досягнення єдності інтересів та злагоджених взаємовідносин між суспільством, державою, владою, бізнесом, громадськими і науковими інституціями.

Література:

1. O'Sullivan E. What is New in the New Industrial Policy? A Manufacturing Systems Perspective / E. O'Sullivan, A. Andreoni, C. Lopez-Gomes // Oxford Review of Economic Policy. — 2013. — Vol. 29 (2). — P. 432—462.
2. Owen G. Industrial Policy in Europe since the Second World War: What Has Been Learnt? [Electronic resource] / G. Owen. — Mode of access: <http://www.ecipe.org/app/uploads/2014/12/OCC12012-revised.pdf>
3. Peneder M. Sectoral growth drivers and competitiveness in the European Union [Electronic resource] /

M. Peneder. — Mode of access: file:///C:/Users/admin/Downloads/2009_sectoral_growth_drivers_3318.pdf

4. Preparing for our future: Developing a common strategy for key enabling technologies in the EU [Electronic resource] // European Commission. — Mode of access: https://for.org.pl/upload/PB_Key_Enabling_Technologies_EN-1.pdf

5. Rodrik D. Industrial policy: don't ask why, ask how / D. Rodrik // Middle East Development Journal. — 2008. — P. 1—29.

6. Studwell J. 2014: How Asia works: Success and failure in the world's most dynamic region / J. Studwell. — London: Grove Press, 2014. — 322 pp.

7. The Causal Effects of an Industrial Policy [Electronic resource] / C. Criscuolo, R. Martin, H. Overman, J. Van Reenen. — Mode of access: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/58457/1/715371355.pdf>

8. Trade and Development Report, 2014 [Electronic resource] / United Nations. — New York and Geneva: United Nations Publication, 2014. — 242 p. — Mode of access: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2014_en.pdf

9. Аберкромби Н. Социологический словарь / Н. Аберкромби, С. Хилл, Б.С. Тернер. — М.: Экономика, 2004. — 620 с.

10. Валінкевич Н.В. Організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економічних наук: спеціальність 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Н.В. Валінкевич. — К., 2015. — 44 с.

11. Гедз М.І. Еволюція розвитку теорії модернізації / М.І. Гедз // Економічний простір. — 2014. — № 88. — С. 28—38.

12. Качала Т.М. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови національної соціально-економічної системи / Т.М. Качала // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. — 2011. — № 2. — С. 163.

13. Колодко Г. Новый Прагматизм — экономика и политика будущего / Г. Колодко // Економічний нобелівський вісник. — 2014. — № 1 (7). — С. 240—253.

14. Колодко Г. Новый Прагматизм, или экономика умеренности / Г. Колодко // Экономика Украины. — 2013. — № 11 (616). — С. 13—28.

15. Ляховець О.О. Витоки теорії модернізації та її місце в економічній науці / О.О. Ляховець // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 10. — С. 34—36.

16. Модернізація України: визначення пріоритетів реформ: Проект до обговорення [Електронний ресурс] / І. Коліушко, І. Бураковський, О. Сушко, Є. Бистрицький, Є. Захаров та ін. — Режим доступу: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf>

17. Собкевич О.В. Діагностика загроз інноваційній безпеці у промисловості України / О.В. Собкевич // Бізнес Інформ. — 2015. — № 7. — С. 118—129.

18. Федулова Л.І. Технологічна модернізація промисловості України / Л.І. Федулова. — К.: Ін-т екон. та прогнозув., 2008. — 472 с.

19. Феєр О. Модернізація як економічна категорія [Електронний ресурс] / О. Феєр // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. — 2016. — Вип. 1 (5). — Режим доступу: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/05/1-5-1-2016-11.pdf>

20. Хаустова В.Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування: монографія / В.Є. Хаустова. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2015. — 328 с.

References

1. O'Sullivan, E. Andreoni, A. and Lopez-Gomes, C. (2013), "What is New in the New Industrial Policy? A Manufacturing Systems Perspective", Oxford Review of Economic Policy, vol. 29 (2), pp. 432—462.

2. Owen, G. (2014), "Industrial Policy in Europe since the Second World War: What Has Been Learnt?", available at: <http://www.ecipe.org/app/uploads/2014/12/OCC-12012-revised.pdf> (Accessed 14 November 2017).

3. Peneder, M. (2009), "Sectoral growth drivers and competitiveness in the European Union", available at: file:///C:/Users/admin/Downloads/2009_sectoral_growth_drivers_3318.pdf (Accessed 14 November 2017).

4. The official site of European Commission (2010), "Preparing for our future: Developing a common strategy for key enabling technologies in the EU", available at: https://for.org.pl/upload/PB_Key_Enabling_Technologies_EN-1.pdf (Accessed 15 November 2017).

5. Rodrik, D. (2008), "Industrial policy: don't ask why, ask how", Middle East Development Journal, pp. 1—29.

6. Studwell, J. (2014), 2014: How Asia works: Success and failure in the world's most dynamic region, Grove Press, London, UK.

7. Criscuolo, C. Martin, R. Overman, H. and Van Reenen, J. (2012), "The Causal Effects of an Industrial Policy", available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/58457/1/715371355.pdf> (Accessed 15 November 2017).

8. The official site of United Nations (2014), "Trade and Development Report, 2014", available at: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2014_en.pdf (Accessed 18 November 2017).

9. Aberkrombi, N. Hill, S. and Turner, B.S. (2004), Sociologicheskij slovar' [Sociological dictionary], Jekonomika, Moskva, Rossija.

10. Valinkevych, N. V. (2015), "Organizational and economic modernization of food industry enterprises: author's abstract. dis for obtaining sciences", Ph.D. Thesis, Economics and management of enterprises (by types of economic activity), Kyiv, Ukraine.

11. Hedz, M. J. (2014), "Evolution of modernization theory development", Ekonomichnyj prostir, no. 88, pp. 28—38.

12. Kachala, T. M. (2011), "Modernization as a necessary condition for the economic reconstruction of the national socioeconomic system", Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu, no. 2, pp. 163.

13. Kolodko, H. (2014), "New Pragmatism — the economy and the politics of the future", Ekonomichnyj nobelivs'kyj visnyk, no. 1 (7), pp. 240—253.

14. Kolodko, H. (2013), "New Pragmatism, or economy of moderation", Ekonomika Ukrainy, vol. 11 (616), pp. 13—28.

15. Liakhovets', O.O. (2013), "The origins of the theory of modernization and its place in economic science", Investytsii: praktyka ta dosvid, no. 10, pp. 34—36.

16. Koliushko, I. Burakovs'kyj, I. Sushko, O. Bystryts'kyj, Ye. Zakharov, Ye. and in. (2009), "Modernization of Ukraine: Identification of Reform Priorities: Project to be discussed", available at: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf>. (Accessed 19 November 2017).

17. Sobkevych, O. V. (2015), "Diagnostics of threats to innovative safety in Ukrainian industry", Biznes Inform, no. 7, pp. 118—129.

18. Fedulova, L. I. (2008), Tekhnolohichna modernizatsiia promyslovosti Ukrainy [Technological modernization of the industry of Ukraine], In-t ekon. ta prohnozuv, Kyiv, Ukraine.

19. Feier, O. (2016), "Modernization as an Economic Category", Naukovyj visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika [Online], Vyp. 1(5), available at: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/05/1-5-1-2016-11.pdf> (Accessed 18 November 2017).

20. Khaustova, V. Ye. (2015), Promyslova polityka v ukraini: formuvannya ta prohnozuvannya [Industrial Policy in Ukraine: Formation and Forecasting], VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2017 р.